

Svensk sammanfattning

Offentlig upphandling lyfts i ökande omfattning fram som ett viktigt verktyg för att nå samhällliga mål och förbättra arbetsvillkoren i globala leverantörsled, där riskerna för kränkningar av mänskliga rättigheter är stora. Detta är något som avspeglas både i EUs upphandlingsdirektiv och i FNs hållbarhetsmål. I praktiken återstår dock mycket arbete för att offentliga upphandlare ska använda sociala krav på ett effektivt sätt.

Svenska myndigheter anses vara pionjärer vad gäller ansvarstagande i offentlig upphandling, även om sociala krav fortfarande bara används i begränsad utsträckning. I rapporten *Agents for Change*, lyfter Swedwatch fram exempel på erfarenheter och lärdomar kring social kravställan för att inspirera beslutsfattare och upphandlande myndigheter i Sverige så väl som i andra länder, framförallt inom EU.

Rapporten tar utgångspunkt i tre fallstudier som genomförts av Swedwatch: om offentliga inköp av kirurgiska instrument från Pakistan, thailändskt kycklingkött samt kaffe från Brasilien. Studierna visar hur sociala krav har, eller inte har, använts när svenska myndigheter upphandlat dessa varor. Produktionen av dessa högrisk-produkter är förknippade med usla arbetsvillkor och allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter, så som barnarbete, tvångsarbete och arbete i en direkt farlig arbetsmiljö.

Swedwatchs resultat visar att användningen av sociala krav hos upphandlande myndigheter varierar, såväl mellan myndigheterna som beroende på vilken produkt som upphandlas. Fallstudien från Pakistan pekar på att arbetsvillkoren har förbättrats över tid, efter att landstingen börjat ställa och följa upp sociala krav i sina upphandlingar av kirurgiska instrument. I fallet med thailändskt kycklingkött var inte upphandlande myndigheter medvetna om riskerna för kränkningar. Vad gäller kaffe indikerar Swedwatchs studie att upphandlande myndigheter till stor utsträckning använder oberoende hållbarhetscertifieringar som ett sätt att inkludera sociala och miljömässiga aspekter i sina inköp.

Swedwatchs slutsatser är att sociala krav inom offentlig upphandling kan ha positiv effekt på arbetsvillkor och mänskliga rättigheter i globala leverantörsled. Men att detta förutsätter både produktspecifika riskanalyser och systematisk uppföljning av kraven, vilket ofta saknas. Detta är något som kräver ytterligare resurser, kompetens och politiskt stöd.

Rapporten ger praktisk vägledning för hur sociala krav kan implementeras i offentlig upphandling och betonar också möjligheterna för myndigheter i Europa att samarbeta kring hur kraven ställs och följs upp. Ökad samordning mellan länder kan effektivisera arbetet och öka upphandlande myndigheters möjligheter att åstadkomma en mer omfattande positiv påverkan på arbetsvillkoren i globala leverantörsled.